



# PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE  
LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE  
Cena glasila po dogovoru. Reklami se ne vratajo.  
Narodna: Zedinjena država (inven Chicago) \$5.00 na leto, \$2.50 za pol leta in \$1.25 za tri mesece; Chicago \$4.50 na leto, \$2.25 za pol leta, \$1.00 za tri mesece, in za inozemstvo \$6.00.  
Naslov na vsa, kar ima stik s listom:  
**"PROSVETA"**  
2657-59 So. Lawrence Avenue, Chicago, Illinois.  
**"THE ENLIGHTENMENT"**  
Organ of the Slovene National Benefit Society.  
Owned by the Slovene National Benefit Society.  
Advertising rates on agreement.  
Subscription: United States (except Chicago) and Canada \$5 per year; Chicago \$6.50, and foreign countries \$8.00 per year.  
**"MEMBER OF THE FEDERATED PRESS"**

Datum v objavi n. pr. (Nov. 30-24) poleg valnega imena na naslovu pomeni da vam je s tem darovan potokla naročnina. Posvetilo je pravilno, da se vam ne usti list.

## KORETZ PRODUKT SEDANJEGA GOSPODARSKEGA SISTEMA.

Veliko ljudi, ki še niso nikdar potočili ene znojne kaplje v svojem življenju in niso izvršili še nobenega resnega in napornega dela, a vzlicetemu so nagromadili precej veliko premoženje, so se zgražali nad milijonskim sleparjem Koretzom, ki je izbiral svoje žrtve večinoma med tistimi ljudmi, ki so precej petični in so brez trpljenja in muk, brez ročnega in duševnega dela prišli do velikega premoženja.

Koretz je produkt sedanjih gospodarskih razmer. Sam je bil sleparjen in s sleparijo si je grabil premoženje. Koretz je pač mislil, kar je drugim posrečilo, zakaj bi ne vspelo meni.

Videl je, kako drugi grabijo in grabil je še on. V njem so premagovali instinkti pračloveka, ki je videl in poznal le sebe v boju za obstanek.

Kakor hitro je bil ujet, je pa pričel igrati spokornega človeka. Videl je, da drugim prizanašajo, ako nastopijo v vlogi spokornika, in tako se je tudi on oblekel v spokorniški plašč, ki mu obeta še najboljše varstvo.

Spokornjenje obuja v ljudeh milost. In kadar je slepar v kleščah, se seveda spokori.

Ako ni človek popolnoma suh in se pri njem čuti še nekaj drobiža in če sam ne ve, kaj mu je treba storiti, da obudi pri ljudeh pomilovanje, se najdejo odvetniki, ki mu svetujejo, kako mu je nastopiti, da bo milosti deležen.

Koretz bi bil popolnoma drug človek, ako bi bil živl v drugih razmerah in prihajal v dotiko z ljudmi, ki imajo drugačne pojme o današnji človeški družbi in njenem gospodarskem sistemu, kot jih sam.

Ampak v krogih, v katere je zahajal, je videl, da veliko šteje človek, ki je bogat. Bogastvo mu odpira vrata povsod, daje mu gospodarsko in politično moč, povzroča, da uživa tudi velik ugled in spoštovanje pri ljudeh, ki so prepojeni z bizantizmom.

Iz takih krogov je Koretz izšel.

Ampak Koretz ni zadnji tak produkt sedanjega gospodarskega sistema. Takih produktov je dosti v sedanji človeški družbi, samo razkrinkami in prijeti še niso. In dokler ostane sedanji gospodarski sistem, se bodo rodili novi taki produkti.

Kadar bo kapitalistični gospodarski sistem odpravljen in nadomeščen s socialističnim gospodarskim sistemom, bodo Koretzi, Ponziji in drugi taki elementi izginili iz človeške družbe, ker ne bo razmer, ki bi jih ustvarjale. Taki elementi so mogoči v človeški družbi, v kateri bujno cvete korupcija, v kateri je dovoljeno izkoriščati gospodarsko šibke in politično brezmočne, v kateri šteje nekaj človek, ako ima dobro rejeno denarno moč; pridnost, poštenost, požrtvovalnost pa žanjejo zasmehovanje.

Revež je v sedanji človeški družbi zasmehovan ne glede nato, če je priden, pošten in bistroumen in če njegovo delo prinaša koristi človeški družbi. Nevedneži pravijo, ako je priden, pošten in bistroumen, zakaj pa ni bogat? Zviteži pa tem nevednežem pritrjujejo, ker je vprav nevednost nevednežev zanje bogat vir mastnih dogodkov.

Koretz ni spadal med nevedneže, ampak med zviteže. Koretz je bil tudi steber sedanjega gospodarskega sistema. Ako bi kdo njemu dejal, da je treba kapitalistični gospodarski sistem nadomestiti s socialističnim, bi mu bil Koretz takoj pričel dopovedovati, da so socialisti leni in nevarni ljudje, ki bi radi razdelili premoženje drugih med sabo, uvedli svobodno ljubezen, odpravili vero, pomorili duhovne itd. Tako bi govoril Koretz, ki je tako delil premoženje drugih, da je vse obdržal zase, kar so mu zaupali, in ki se je posebno rad bahal, da ženski spol kar nori za njim.

To bi seveda ne bilo nič novega ako bi Koretz tako govoril. Kajti današnji sistem ustvarja razmere, iz katerih izide na tisoče takih značajev kot je Koretz. Vneti zagovorniki so sedanjega sistema, ker jim sedanji sistem nudi priliko, da žive razkošno življenje v brezdelju na račun delovnega ljudstva.

Koretzov slučaj bo kmalu pozabljen, ampak Koretz ne bodo izumirli, dokler bo uveljavljen kapitalistični gospodarski sistem. Koretzi so produkt razmer, ki jih ustvarja kapitalistični gospodarski sistem. O tem ni dvoma!

## SLIKE IZ NASELBIN.

**Ringo, Kans.** — Dolgo že ni bilo nobene novice iz naše naselbine, zato hočem jaz pojasniti, ker dosti naših rojakov, ki so bili prej tu zaposleni in so zdaj raztreseni po različnih državah Unije, je gotovo zanimanih, kako se godi pri nas. Krizo je delavstvo te okolice precej okusilo. Radi dela je sedaj še precej dovoljno, v celoti pa seveda ne. Nekateri rovi obratujejo vsaki dan, drugi samo polovico in tretji pa so sploh zaprti za nedoločen čas. Radi delavske organizacije sploh ni vredno da bi kaj poročala.

Z napredkom se ne morem pohvaliti. Dobili pa smo novo cerkev. Žene hodijo po hišah in kdor se hoče podpisati, plača dajm za vsaki mesec, kar je kot nekaka delnica za nebesa. To je skoraj tako, ako na svojo hišo plačuješ v delnicah, da je hiša tudi enkrat tvoja.

Žene, le po desetih in potem pa ko umrjete, ne pozabite vzeti certifikatov s seboj v nebesa. Jaz nisem nič vzela, ker mislim, da bi me Peter ne sprejel, kajti še za poroko sem gospodu dolžna. — Olanica S. N. P. J.

**Great Falls, Mont.** — Ko človek najmanj pričakuje, pride in o-bične nesreče tiste, ki so najbolj siromašni in vganse življenje ti-stemu, od katerega dela je odvisnih osem malih in nedolžnih otročkov. Narava ima svoje zakone, katerih še danes ne pojmi človeštvo in ko pride neispravi trenutek, ni vprašanja, ktere mora biti. Odpnejo ga in ni ga več med nami.

Tako je obiskala kruta morilka našo naselbino 25. novembra ob dveh popoldnih in veselje se je spremenilo v žalovanje. Društvo Narodni bratje št. 202 je izgubilo dobrega člana iz svoje srede, naša mati S. N. P. J. pa zvestega sina. Ampak bratje, mi vsi smo na enaki poti, zapali bomo vsi drug za drugim, kjer pravijo, da so nebesa, za ubogo trpine.

Zapustil nas je brat John Sterk v svoji najlepši starosti 41 let. Bil je rojen 24. junija 1884 na Poljanah v Belokrajini na Slovenskem. Zapuška ženo in osem malih, neprekosljenih otrok v starosti od šest mesecev do 10 let. Zapuška svojo mater in dve sestri, eno omočeno mra. Drosich. Da je bil pokojni priljubljen med tukajšnjim narodom, se je pokazalo ob njegovem sprevodu dne 27. novembra, ko smo ga spremlili k zadnjemu počitku. Bil je zvest svojji organizaciji in napreden za delavske principe. Zato je toliko huji udarec za nas in naselbino, ker izgubljamo svoje voditelje in borilce za boljše razmere delavskega stanu. Ranjki Sterk je bil naš brat in prijatelj. Bil je preudaren mož, ki je premislil bosedo predno jo je izrekel. Tako ni bil nikdar na napačni poti, ker ni se prenačil z besedo.

Bratje in sestre, boli nas izguba brata, a miri naj nas zavest, da je on dobro in pošteno vrnil svojo nalogo, ampak narava ni dopustila, da bi jo dokončal. Naša dolžnost je torej, da nadaljujemo s podvojenimi močmi do zaščenega cilja in za boljše proletarsko življenje. Pogreb se je vršil po katoliškem obredu, ne na željo pokojnega Sterka, ker on je bil prepričan, da pogreb po katoliškem obredu ne prinese drugega kakor malo več stroškov, na boljše ni nihče, samo otroci so za toliko več oškodovani. Ranjki John Sterk tudi ni bil hinavec, pač pa je ostal moč besede do zadnjega zdiha. Po mojem mnenju so torej krivi oni, ki človeku vsiljujejo kako stvar, do katere ni mase veselja.

Kako priljubljen je bil pokojni Sterk, se je pokazalo pri sprevodu. Razen naših ljudi jih je bilo dosti drugih narodnosti, ki so ga spremlili k zadnjemu počitku. Bil je res žalosten prizor gledati osem malih otročkov s ovdovelo materjo. Sree je pretreni človeku, ko je videl na gomili ranjakeva mater bridko plakati za edini sinom. "Mislila sem, da mi boš ti, edini sin zatlenil oči, zatlenila pa sem jaz tvoje," je tožila žalostna mati. Zakopal so jo dobrega moša, čista sedaj umrlega pred sedmimi leti. Pokojnikova žena, sirota, pa ni mogla dati ni glasu od sebe, ker žalost je vplivala prehu do nanjo. Izguba dobrega moša, marljivega in poštenega očeta, edinega sina in brata, to je res hud udarec za sirote.

Ampak dragi, ne mislite, da S. N. P. J. zapusti sirote svojih sinov in hčera. Ona tudi po smrti pomaga sirotam. Pokojni John Sterk je bil zvest član društva Na-

rodnih bratov št. 202 S. N. P. J., katero mu je darovalo v zadnji pozdrav krasni venec z napisom: "Nikoli pozabljen od Narodnih bratov, št. 202 S. N. P. J."

Izrekamo najgloblje sožalje sirotam, ki jih zapuška, tebi nepozabni prijatelj in brat pa želimo počitka po napornem delu, ki ga je vestno in pošteno vrnil med nami. Ostali bratje in sestre pa naprej s podvojeno močjo, da pripeljemo slehernega rojaka pod okrilje naše dobre matere Slovenske narodne podporne jednote. — John Ponikvar.

## Ženska vzgoja v Združenih državah.

Ko so prvi naseljenci prišli v divje pokrajine Amerike začetkom sedemnajstega stoletja, prinesli so seveda s seboj one nazore o položaju in vzgoji ženske, ki so prevladovali v domovini. Na Angliškem, kakor tudi drugod, se je tedaj smatralo, da socialna vrednost ženske obstoja le v gospodinjstvu in materinstvu. Splošno naziranje je bilo, da mesto ženske je edinola v hiši in da se iz nje ne sme makniti brez dovoljenja in odobrenja soproga. Pričenovalo se je od nje, da se med štirimi stenami svoje hiše posveča raznim domačim industrijam, od predenja in tkanja do izdelovanja sveč, da nudi osebno oskrbo in pažnjo obožni in vedno rastoči družini otrok in da strogo izpolnjuje svoje verske dolžnosti doma in v cerkvi.

Ženske v prvotnih ameriških kolonijah so zato imele le jako omejen delokrog in vživale so le malo pravic, gospodarskih, pravnih ali političnih. Pridno in neprestano so delale od zore do mraka, mikale so lan, predle volno in bombaž, tkale sukno, izdelovale obleke in perilo iz domačega blaga, kuhale, oskrbovale deo itd. Ker je bilo njihovo delo nenaдомestljivo potrebno za vzdrževanje družine in ker so imele malo ali nič prostega časa, je prevladoval splošni nazor, da ženske ne potrebujejo nikake umne izobrazbe. Zato so dekleta pred ameriško revolucijo (1775-1781) dobivale le bore malo šolanja. Mati jih je doma učila vse domače industrije in gospodinjsko delo; doma se je tudi vrtil poduk o veri in nramnosti. Večinoma se je v družinah molilo skupaj zjutraj in zvečer in družinski poglavar je vsak dan na glas čital iz svetega pisma pred zbrano družino, všteti sluhinosti. Tupatam je kdo pošiljal dekleta v takozvane "damake šole", kjer so se učile presti in šivati, napravljati lode poklone in kakšenkrat tudi malece pisati in čitati. Ali ta vzgoja je bila jako omejena.

Tekom osemnajstega stoletja se je pojavil v kolonijah nov tip dekliske šole, posnemajoč alične zavode na Angliškem. Bila je to takozvana "boarding school" ali "finishing school", h kateri so premočni starši ob priliki pošiljali svoje hčerke za nekoliko mesecev ali za celo leto, da se naučijo "elikanjih dovršenosti" (polite accomplishments), kakor se jim je tedaj pravilo. Te "dovršenosti v olik" so obstajale iz malece francosčine, malece glase, nekaj plesanja in mnogo vzenja. Nudil se jim ni nikak resni poduk, ki bi bil vspodbujal mlade ženske k razmišljanju o problemih življenja, osebnih ali socialnih in niti se ni razširjal njihov duševni obzor potem kake širše splošne izobrazbe.

Po vojni za neodvisnost so gospodarske in socialne razmere v novih državah ameriške republike doživle postopno ali globoko spremembo. Počasi so se domače industrije, ki so od pamtike spadale v domači delokrog ženske, preselile iz doma v tovarne; strojna industrija je začela izpodrivati rokodelstvo. Ta gospodarska sprememba je bolj kot vse drugo vplivala na predrugačenje življenja in vzgoje ameriških žensk. Kajti ko je tovarna prevzela mnogo gospodinjskega posla, so ženske prvič v socialni zgodovini dobile nekaj prostega časa, ki se lahko posveča umni izobrazbi. Vrhutega industrijalna revolucija, kakor zovemo spremembo iz domače industrije v tovarniško industrijo, je napravila mnogo žensk gospodarsko neodvisnih; in ko so ženske dokazale, da so sposobne zaslužiti si svoj kruh tudi izven kroga družine, so moški začeli pripoznavati vpravičnost zahtevka, da se ženske osvobodijo iz pradednih omejitev starih lastninskih in poročnih zakonov. Valed tega je večina zvez-

nih držav začela revidirati zakone, ki se tičejo domačih odnosov, in ženske so dobile pravico upravljati svoje premoženje in zaslužek, pravico napraviti oporo, sklepati pogodbe, tožiti in biti tožene kot osebe pred zakonom. Te spremembe so povisale socialni položaj ženske in brezdvomno so prispele k temu, da se je začela vpoštevati potreba po boljši in večji izobrazbi žensk.

Drug vpliv, ki je pri tem deloval, je bila doktrina, splošno razširjena izza ameriške revolucije, da med dolžnostmi demokracije spada stremljenje po enaki oporituteti za vsakega državljana. Videlo se je takoj, da dekleta nimajo niti od daleč iste prilike kot dečki v ameriških šolah. New England države so prve po ameriški revoluciji pokazala pot drugim s tem, da so odprle deklետom duri svojih ljudskih šol; čim so druge države ustanovile ljudske šole, so te bile na razpolago tudi dekliskam. Tekom konca osemnajstega in v prvi polovici devetnajstega stoletja je cvetel v Ameriki nek tip višje šole, zvan "academy". Te šole, ki so poudjevale latinščino, matematiko, naravoslovje, zemljepis in zgodovino, so brez vsake težave sprejemale tudi dekleta in mnogo "akademij" je bilo ustanovljenih posebno za ženske. Ali te šole so na splošnem zahtevale šolnino in, dasi jih je bilo mnogo, vendarle niso mogle zadostovati srednješolski izobrazbi vse ameriške mladine. Celu pred civilno vojno (1861-1865) je bil ustanovljen na vzhodu neki novi tip srednje šole — javna "high school", vzdrževana po ljudskih davkih in odprta vsakemu dečku in dekletu, stremčemu po višji izobrazbi, kot je nudi ljudska šola. Te šole so se po civilni vojni hitro razširile po vsej deželi in danes Združene države prednjačijo ves svet v številu srednjih šol, kakor tudi v številu mladeničev in deklet, ki dobivajo v njih brezplačno izobrazbo. Že od nekoliko let nazaj je število dijakinj, vpisanih v ameriške "high schools", večje od števila dijakov. V šolskem letu 1917-18 je 57.2 odstotno vpisanih srednješolskih učencev bilo ženskega in 42.8 odstotno moškega spola.

Drug napredek v ženski vzgoji je bil storjen po civilni vojni, ko so začeli ustanavljati ženske zavode za višjo izobrazbo (colleges). Slavni Yassar College je bil prvi in bil ustanovljen l. 1865; sledilo mu je veliko število novoustanovljenih ženskih kolegijev, zlasti na vzhodu. Ti šolski zavodi nudijo mladim ženskam široko in liberalno naobrazbo, enako oni, ki jo njihovi bratje dobivajo v historičnih vsučiliščih. Na jugu in zapadu so tudi državne univerze po civilni vojni odprle duri ženskam, in dandanes je ni državne univerze v Ameriki, h kateri ženske ne bi imele pristopa.

Iz tega kratkega obrisa je razvidno, da Amerika trdno veruje v izobrazbo žensk — vseh deklet v ljudskih šolah in kolikor več mogoče deklet v srednjih šolah, kolegijih in vsučiliščih, ki jih polno vsopovsod. Tekom zadnjih dvajsetih let so se v čim dalje večjem številu pojavile tudi obrtne šole (trade schools) za ženske, kjer se dekleta pripravljajo za izurjeno obrtno delo, ki zagotavlja boljše zaslužek. Upanje je vpravičeno, da bodo Združene države stremele čim dalje več vzadostovati potrebam raznih skupin žensk za posebno in splošno izobrazbo, prilagojeno njihovim interesom, zmožnostim in življenjskemu cilju. — F. L. I. S.

## Po konvenciji v El Pasu.

Piše Oscar Ameringer, korespondent F. P.

Vse žive stvari so stvorili razmer. Kdor hoče pravilno soditi o ameriškem delavskem gibanju, mora poznati razmere, iz katerih je to gibanje izšlo. Nesmislna je meriti Ameriko z mero, ki je izposojena iz Evrope. Noben tujec, ki pride sem, ne more poznati Amerike v par tednih ali mesecih in tudi v par letih ne. Tudi Američan, ki živi svoje življenje v Floridi, New Yorku, New Orleansu, Chicagu ali San Franciscu, ne more biti sodnik Amerike, če sodi le po svojem kotu, v katerem živi. Amerika je dežela mnogih dežel, mnogih podnebj in mnogih ljudstev.

Na obali severnega Atlantika in dalje proti jugu ter v okrožju

Velikih jezer je finančna, komercijalna in industrijska Amerika kot jo predstavljajo mesta Philadelphia, New York, Boston, Cleveland, Buffalo, Toledo, Chicago in Milwaukee. Roka te Amerike je segla čez Alleghenske gore do reke Ohio in ustvarila Pittsburgh, Cincinnati in St. Louis. To je Amerika, katero pozna večina nas — Amerika, s katero se radi pobabamo, Amerika, v kateri živ najmanjši odstotek domačih Amerikancev.

Južno od Ohio in vzhodno od Missisippija je stari Jug. Bolj ime bi bilo Stara Amerika, kajti v tem delu dežele se je ohranilo največ prvga anglo-saškega prebivalstva. Polnokrvnost teh Anglosaksov prekaša prebivalstvo novoangleških držav. Stara Amerika je pastirski, razen pa industrijskih središč kot je Birmingham, nekaj mest z bombažnimi tovarnami in premogarskih distriktov v West Virginiji, Kentuckyju, Tennesseeju in Alabama. Stara Amerika se ravno kar vleče iz fevdalizma. Njeni glavni produkti so bombaž, otroško delo demokratski državniki in nepismenost.

Zapadno od reke Missisippija je Zapad. Zapad kraljih pastirjev, rudarskih prospektorjev, ovčarjev, "town boomerjev", nepokojnih in vpkokojenih farmerjev. Na ta Zapad so drle množice nimanicev iz vseh dežel in nimanici so postali posestniki, ne vsi, toda mnogi, večina. Tja so romali brez domovine z našega lastnega vzhoda in našli so domovišča (homesteads). Naposled so pribežale na Zapad armade rokodelcev, trgovci in meznih delavcev, ko je bil pritisk vedno večjega industrijalizma premočan zanje in njihov pojme o življenju, svobodi, sreči, enakosti, priložnosti in demokraciji. Tako so iz farmerjev brez farm in delavcev brez orodja na stali zemljiški posestniki, "land lordi", trgovci in hotelirji, dočim so njihovi otroci postali advokati, pridirjarji, političarji in banirji.

Voda, ki vre v zaprti posodi povzroči pritisk pare. Voda, ki kipi v odprti posodi, izhlapi. Tako je bilo, in do gotovo stopnje je še v odprtem kotlu Amerike, v katerem so podjetni, naprej se pohajajo delavci, stali svobodno demokracijo, enakost in priliko na svobodni zemlji "divjega Zapada", dočim so v mestih našli komfort, konservatizem in patrijotizem srednjega razreda.

## Vesti iz Jugoslavije.

**Tekmovanje.** — V Jugoslaviji tekmujejo poedine mečanski stranke v tem, kako bo ena drugo prekosila v korupciji. Bivša vlada Davidovič-Korošec-Spahinega bloka je obtožila več radikalnih ministrov za nezasišana korupcionistična dejanja. Največ grehov so našli Lazir Markoviću, ki pa je danes zopet minister in ima v glavnem voditi volitve. Sedaj pa je prišla na dan korupcija klerikalnega ministra Sušnika, ki je pripravljen klerikalni "Zadružni zvezi" večmilijonski profit pri prevozu moke. Te milijone bi klerikalei uporabili za volitve. Nova vlada pa seveda tega klerikalca ne privoži in jim je to preprečila. Klerikalei svoje ne-dolžnosti ne morejo dokazati, pač pa dolžijo radikale in demokrate zopet nove korupcije — dvamilijonskega dolarskega fonda za volilni boj demokratov in radikalov. Tako ugonaablja mečanske stranke, vse brez razlike milijonske vsote ljudskega premoženja za svoje nenasitne žepe.

**Radikalni izbruh.** — Radikalni, velerbski dnevniki "Balkan" je napisal o Slovencih vrstice: "Če so Slovenci tako slabi Slovani, da morajo oddati pri volitvah večino glasov dr. Korošcu, tedaj lahko poskakuje Srb od radosti, da se ta in takšna Slovenija loči, popolnoma loči od nas. Slovenija je tudi sicer balast za naše državo. Nobene škode bi ne bilo za slovanstvo, niti za državo, če bi se ločili od nas ti tujci, ki govore samo še slučajno slovanški jezik in nosijo slovanško ime. V teh šestih letih so se kot kobili-ree samo redili v naši državi, pravili so vse naše bogate kraje, dočim med seboj vsi brez razlike ne morejo trpeti nobenega Srba ali Hrvat; naj gredo k vragu skupaj s svojim Korokcem če tako slepo drve za njim."

**Vesti iz Dravograda.** V Dravogradu je tamkajšnji minar T. Mičur, ko se je zvečer vračal do-klave, ko se je zvečer vračal domov, padel v mlinsko strugo ter utonil. — V Meži se je 13. nov. utonil upokojeni poštar Glavanšek.



